

БӨЛІМ: TURAN UNIVERSITY / UNIVER / СТУДЕНТ

Құқықтық жүйе мен заңдардың қоғамдағы рөлі: Әділеттілік және әлеуметтік тұрақтылық. Қазақстан Республикасындағы зорлық-зомбылық

ЖАРИЯЛАНДЫ
08.05.2025

ТІРЕК СӨЗДЕР

justice, legal system, social stability,
violence, әділеттілік, әлеуметтік
тұрақтылық, зорлық-зомбылық,
құқықтық жүйе, насиліе, правовая
система, социальная стабильность,
справедливость

СІЛТЕМЕ

<https://bilimger.kz/178909/>**Шалхарбек Жансезім Батырбекқызы**

Ғылыми жетекші: Ф.ғ.к қауымдастырылған профессор **Тулекова Гулжан Хажмуратовна**

Удк **34.01**

«Тұран» университеті, «Юриспруденция» сериясы

Аңдатпа

Бұл мақалада құқықтық жүйе мен заңдардың қоғамдағы орны мен маңызы, олардың әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз етудегі рөлі қарастырылады. Әсіресе Қазақстан Республикасында орын алатын зорлық-зомбылықтың құқықтық реттелуі, оны алдын алу шаралары мен құқық қорғау органдарының қызметі талданады. Мақаланың мақсаты – әділеттілік қағидаттарын негізге ала отырып, құқықтық жүйенің қоғамдағы орны мен зорлық-зомбылықпен күрестегі маңызын көрсету.

Кілт сөздер: Құқықтық жүйе, әлеуметтік тұрақтылық, әділеттілік, зорлық-зомбылық

Университет «Туран», серия «Юриспруденция»

Шалхарбек Жансезім. Т Университет «Туран»

Роль правовой системы и законов в обществе: Справедливость и социальная стабильность. Насилие в Республике Казахстан

Аннотация

В данной статье рассматриваются роль и значение правовой системы и законодательства в обществе, их вклад в обеспечение социальной стабильности. Особое

внимание уделяется правовому регулированию насилия в Республике Казахстан, мерам по его предотвращению и деятельности правоохранительных органов. Цель статьи – на основе принципов справедливости показать значение правовой системы в обществе и в борьбе с насилием.

Ключевы слова: Правовая система, социальная стабильность, справедливость, насилие.

University «Turan», series «Jurisprudence»

Shalkharbek Zhansezim «Turan» University

The Role of the Legal System and Laws in Society: Justice and Social Stability. Violence in the Republic of Kazakhstan

Abstract

This article examines the role and significance of the legal system and laws in society, as well as their contribution to ensuring social stability. Special focus is given to the legal regulation of violence in the Republic of Kazakhstan, prevention measures, and the role of law enforcement agencies. The aim of the article is to highlight the importance of the legal system in society and in combating violence, based on the principles of justice.

Keywords: Legal system, social stability, justice, violence.

Кіріспе

Қоғамның дамуы мен тұрақтылығы тікелей құқықтық жүйенің тиімділігіне байланысты. Құқық пен заң – адамдар арасындағы қарым-қатынасты реттейтін және әлеуметтік әділеттілікті орнатуға бағытталған құралдар. Әділеттілік қағидатына негізделген құқықтық тәртіп қоғам мүшелерінің қауіпсіздігін, еркіндігін және теңдігін қамтамасыз етеді. Қазақстан Республикасында құқықтық мемлекет құру мақсатына орай заңнамалық базаны жетілдіру және адам құқықтарын қорғау мәселелеріне ерекше назар аударылуда. Бұл мақалада құқықтық жүйенің қоғамдағы орны, заңдардың әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз етудегі рөлі, сондай-ақ елімізде зорлық-зомбылықпен күрес саласындағы қазіргі жағдай мен мәселелер қарастырылады.

Зерттеудің мақсаты:

Осы зерттеудің негізгі мақсаты – құқықтық жүйе мен заңдардың қоғамдағы орнын талдап, олардың әділеттілік пен әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз етудегі шешуші рөлін айқындау. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасында орын алатын зорлық-зомбылық мәселесін құқықтық тұрғыдан зерттеу арқылы оның алдын алу мен күресу механизмдерін қарастыру болып табылады.

Зерттеу міндеттері:

Құқықтық жүйенің негізгі ұғымдарын, құрылымын және қызмет ету тетіктерін сипаттау;

Заңдардың әлеуметтік қатынастарды реттеудегі маңызын ғылыми тұрғыда негіздеу;

Әділеттілік ұстанымының құқықтық жүйемен байланысын ашып көрсету;

Қазақстандағы зорлық-зомбылықтың түрлері мен таралу себептерін талдау;

Зорлық-зомбылықпен күресудегі құқық қорғау органдары мен заңнамалардың тиімділігін бағалау;

Әлеуметтік тұрақтылыққа жетуде құқықтық мәдениеттің ролін көрсету және оның қоғамдағы деңгейін сараптау.

Негізгі бөлім

Құқықтық жүйе – қоғамдағы құқықтық нормалар мен институттардың жиынтығы. Ол адамдардың мінез-құлқын реттеп, құқық бұзушылықтың алдын алады. Құқықтық жүйе арқылы мемлекет заңдардың орындалуын қамтамасыз етіп, қоғамдық тәртіпті қалыптастырады. Бұл – елдің саяси тұрақтылығы мен экономикалық дамуына негіз болады. Әділетті құқықтық жүйе – кез келген өркениетті мемлекеттің тірегі. Ол жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын қорғау арқылы азаматтардың мемлекетке деген сенімін арттырады. Заңдардың әділдігі, айқындылығы мен орындалу деңгейі – әлеуметтік тұрақтылықтың негізгі кепілі.

Әлеуметтік тұрақтылық – қоғамдағы бейбітшілік, келісім мен қауіпсіздіктің көрсеткіші. Заңдар осы тұрақтылықты қамтамасыз етудің басты тетігі ретінде қызмет атқарады. Мәселен, еңбек құқығы еңбек қатынастарын реттесе, отбасы құқығы отбасындағы тәртіп пен жауапкершілікті қалыптастырады. Қылмыстық заңдар – қоғамның қауіпсіздігін қорғауға бағытталған. Егер заңдар дұрыс жұмыс істемесе немесе азаматтар заңға сенбесе, қоғамда құқық бұзушылықтар артады, тұрақсыздық қалыптасады. Ал заңдардың әділдігі мен құқық қорғау органдарының кәсіби қызметі – тұрақты және бейбіт өмірдің негізі.

Қазақстандағы зорлық-зомбылық мәселесі

Зорлық-зомбылық – қазіргі қоғамның ең өзекті мәселелерінің бірі. Қазақстанда зорлық-зомбылықтың бірнеше түрі кездеседі: тұрмыстық, жыныстық, психологиялық және экономикалық. Бұл құбылыс тек жеке адамның құқығын бұзумен шектелмей, тұтас қоғамның тұрақтылығына қауіп төндіреді.

Тұрмыстық зорлық-зомбылық – көбінесе отбасылық қатынастарда көрініс табатын қылмыс түрі. Мұндай жағдайларда жәбірленуші көбіне әйелдер мен балалар болады. Статистика көрсеткендей, елімізде жыл сайын мыңдаған әйелдер тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шегеді.

Балаларға қатысты жасалатын зорлық әрекеттері – ерекше алаңдатарлық мәселе. Бұл қылмыстар баланың психикасына ұзақмерзімді зиян келтіріп, оның қоғамға бейімделуіне кедергі жасайды. Мемлекет мұндай әрекеттерге нөлдік төзімділік танытып, қатаң жауапкершілік жүктеп отыр.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі осы тақырып аясында

Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі – елдегі қоғамдық тәртіпті, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға бағытталған негізгі заңнамалық актілердің бірі. Қылмыстық заңдар қоғамдағы әділеттілікті қамтамасыз етіп, әлеуметтік тұрақтылықтың құқықтық негізін қалыптастырады. Әсіресе зорлық-зомбылық, соның ішінде жыныстық сипаттағы құқық бұзушылықтармен күресуде Қылмыстық кодекс айрықша маңызға ие.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіндегі бірнеше баптар кәмелетке толмағандарды жыныстық зорлық-зомбылықтан қорғауға бағытталған. Бұл баптар БҰҰ-ның Бала құқықтары туралы конвенциясы мен адам саудасының алдын алу туралы Хаттамада бекітілген халықаралық нормаларға сәйкес қабылданған.

ҚР ҚК 121-бабы - «Зорлау»: Бұл бап бойынша зорлау әрекеті, егер жәбірленуші кәмелетке толмаған болса, ауырлататын мән-жай болып есептеліп, кінәлі адам 5 жылдан 12 жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айырылады. Бұл жаза қоғамдағы аса қауіпті қылмыс түріне қарсы тиімді құқықтық шара ретінде қарастырылады.

ҚР ҚК 122-бабы - «Сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық әрекеттері»: Бұл бап сексуалдық сипаттағы әрекеттерге қатысты, егер жәбірленуші кәмелетке толмаған болса, 3 жылдан 10 жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруды қарастырады. Бұл қылмыстық құқықтық норма жыныстық қауіпсіздікті қорғаудың басты құралдарының бірі болып табылады.

ҚР ҚК 124-бабы - «Кәмелетке толмағандарды жыныстық мақсатта пайдалану»: Бұл бап кәмелетке толмағандарды азғырып, оларды жыныстық сипаттағы әрекеттерге тартқан адамдарға 12 жылға дейін бас бостандығынан айыру жазасын көздейді. Сонымен қатар, бұл норма балалар порнографиясына қатысы бар құқық бұзушылықтарды да қамтиды.

ҚР ҚК 125-бабы - «Кәмелетке толмағандарды сатып алу және сату»: Бұл бапқа сәйкес, кәмелетке толмағандарды заңсыз жолмен сатып алу немесе сату әрекеттері үшін 7 жылдан 12 жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыру жазасы тағайындалады. Бұл қоғамда балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қабылданған өте қатаң құқықтық норма болып табылады.

Аталған баптар қылмыстық құқықтың тек қана жаза қолданушы құрал емес, сонымен бірге зорлық-зомбылықтың алдын алушы, әлеуметтік қатынастарды реттеуші тетік

ретіндегі қызметін көрсетеді. Қылмыстық кодексте көрсетілген нормалар тек жаза қолдануға бағытталған емес, сонымен қатар адам құқықтарын қорғауға, әсіресе әлсіз әлеуметтік топтар – балалар мен кәмелетке толмағандардың мүддесін қорғауға негізделген.

Осылайша, Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі елдегі зорлық-зомбылыққа қарсы күресте маңызды құқықтық құрал ретінде әрекет етеді. Ол тек әділеттілікті қамтамасыз етіп қана қоймай, әлеуметтік тұрақтылық пен қауіпсіздіктің негізін қалыптастырады.

Талдау

Қазіргі таңда Қазақстанда зорлық-зомбылықпен күрес бағытында құқықтық және институционалдық реформалар жүзеге асырылуда. Қылмыстық кодекске енгізілген өзгерістер, арнайы заңдар мен ережелер, зорлық құрбандарына арналған дағдарыс орталықтарының құрылуы – бұл саладағы ілгерілеудің көрінісі.

Алайда, бірқатар мәселелер әлі де шешімін таппай отыр. Зорлық-зомбылыққа тап болған азаматтардың көпшілігі өз құқықтарын білмейді немесе құқық қорғау органдарына жүгінуге қорқады. Сонымен қатар, кейбір жағдайларда полиция мен сот жүйесі тарапынан немқұрайлық немесе жеткіліксіз әрекет байқалады.

Мәселені шешу үшін келесідей бағыттар ұсынылады:

- Заңдардың орындалуын қамтамасыз ететін механизмдерді жетілдіру;
- Құқық қорғау органдарының қызметкерлерін арнайы оқыту;
- Қоғамдық сана мен мәдениетті өзгерту бағытында ақпараттық жұмыстар жүргізу;
- Құрбандарға арналған қолдау орталықтарының санын арттыру және олардың жұмысын оңтайландыру.

Қорытынды

Құқықтық жүйе мен заңдар – қоғамның негізі. Олар әлеуметтік тұрақтылық пен әділеттілікті қамтамасыз етіп, адамдардың өмір сүру сапасын арттырады. Қазақстанда құқықтық реформалар жүргізіліп жатқанына қарамастан, зорлық-зомбылық сияқты проблемалар әлі де кең таралған. Бұл құқықтық тетіктердің жеткіліксіздігі мен құқық қорғау саласының тиімділігінің төмендігімен байланысты.

Қоғамдағы зорлық-зомбылықты азайту үшін тек заңдарды қатаңдату жеткіліксіз. Сонымен қатар, азаматтардың құқықтық сауаттылығын арттыру, құқық қорғау жүйесін жетілдіру және жәбірленушілерге кешенді көмек көрсету қажет. Тек осы жолмен ғана Қазақстан қоғамында шынайы әділеттілік пен тұрақтылыққа қол жеткізуге болады.

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.